

Barakonyi Károly (szerző és szerkesztő): Bologna Hungaricum

Új Mandátum könyvkiadó 2009.

A könyv címe már önmagában is groteszk. Bologna neve ugyanis szorosan kapcsolódik azon – az európai oktatási miniszterek által 1999-ben ebben a városban aláírt – nyilatkozathoz, amely elindította az egységes európai felsőoktatási térség megteremtésének folyamatát.

Az akkor aláíró, majd a később csatlakozó országok épp azt vállalták, hogy az Európai Unió szellemének megfelelő munkaerő mobilitás megkönnyítése érdekében egységes elvek mentén, sok területen hasonló megoldást követve alakítják át felsőoktatási rendszerüket. A „hungaricum” pedig épp a különlegességre, csak magyar termékekre, tevékenységekre, magatartásra utal. Az egész könyv alapüzenete tehát, hogy volt egy esély egy előremutató, a nagyon széles nemzetközi trendekhez való csatlakozásra, de megint elszűrtük.

Barakonyi jelenleg a Pécsi Tudományegyetem professzora, a 90-es években gyakorló rektor, a felsőoktatás kiváló kutatója, óriási nemzetközi tapasztalatokkal. Külön is megemlíteném, hogy elkötelezett híve a „Bologna folyamatnak” és a magyar felsőoktatás reformjának. Érti, érzi, akarja a fontos változásokat (szemben sok a lényegét nem értő, vagy megérteni nem akaró professzorral, egyetemi vezetővel). Erős kritikai hangvétele, esetenként és összességében is túlzó pesszimizmusa kifejezetten jobbító szándékú. „Bolognát” az eredeti céloknak megfelelően és nem hungaricumként szeretné látni.

A könyv a „Bologna felülnézetben” című fejezettel kezdődik, amelynek mindjárt az elején bizonyító erejű történelmi elemzéssel győzi meg az olvasót a radikális változások szükségességéről a felsőoktatásban. A „Változó világ, változó egyetem” címet viselő rész válasz az ellenkezőknek, a középkori egyetemi tradíciók őrzőinek, hiszen a globalizáció világában élünk, aminek a trendjeihez, kihívásaihoz nem alkalmazkodni, a nemzetközi versenybe nem bekapcsolódni jövőellenes, fejlődésellenes és hallgatóellenes magatartás.

A fejezet természetesen mindemellett kiváló diagnózis a magyar Bologna-folyamatról, amit nagyon fontos figyelem felhívásnak tekintek.

Vitatom azonban azt, hogy a hazai gyakorlat olyan mértékben „lemaradt”, „eltért” az általános nemzetközi trendektől, az EFT (Európai Felsőoktatási Tér) és az EKT (Európai Kutatási Tér) legfontosabb irányaitól, amely nem teszi lehetővé a fő cél: a hallgatói és majdan a munkavállalói mobilitás teljesülését.

Igaza van Barakonyinak, tény, hogy későn indultunk, tény, hogy a nagyon jelentős előkészítő munkának csak töredéke került nyilvánosságra, ami alapján többen hivatkozhattak megalapozatlanságra. Tény, hogy túl gyors volt a bevezetés, ráadásul a törvénykezés összekapcsolásra került az irányítási és finanszírozási reformmal. A viták ezekre, mint közvetlen szervezeti és személyi érdekeket érintő fontos témákra összpontosultak. Nem volt tehát elég tere (idő és kiterjedés) annak, hogy az egyébként önmagával valóban elégedett egyetemi szféra megvitassa, és főleg megértse Bologna értelmét és szükségszerűségét.

E fejezetnek óriási érdeme, hogy megmagyarázza, hogy minden kritika, amely az új rendszer ellen irányul, minden „torzszülött” (szakok, tantárgyak, pedagógiai módszerek, stb.) ebből a meg nem értésből, és/vagy félreértésből fakad. Számunkra nem vigasz – és ezt a szerző nem egészen jól értékeli –, hogy ennek egy jelentős része nem „hungaricum”. Éppen az EUA (European University Association – Európai Egyetemi Szövetség) elemzése hívták fel a figyelmet arra, hogy hasonló hibákat sok más országban is elkövettek.

Az előzőekhez hasonló tény, hogy ágazati stratégia nélkül kívántuk bevezetni a reformokat, vagyis a hiányzott a koordinációt biztosító célrendszer, amely a legfontosabb megvalósítási lépéseket (akciókat) egy irányba tereli. Szintúgy vitathatatlan, hogy nem volt idő a munkaadói szférával való alapos egyeztetésre. Ez azonban, még önmagában nem jelenti azt, hogy rendre a gyakorlatban használhatatlan szakok, tantárgyi struktúrák alakultak volna ki. Valóban kockázatos, hogy milyen lesz az első hallgatói csoportok foglalkoztatása. Barakonyi Károlynak – és ezt érezni is minden munkájában – óriási nemzetközi tapasztalatai vannak. Jogosan hiányolja, hogy a hazai munka során nem történt meg a külföldi gyakorlat alapos feldolgozása. Itt is utalni kell azért arra – és most leszűkítem megjegyzésem határait a munkában részletesen is elemzett gazdálkodástudományi képzési területre –, hogy az üzleti képzésünk már régóta átvette a nemzetközi standardokat. Azok beillesztése az új struktúrába nem a „változatlanosság” jele.

A „Bologna alulnézetben” (szerző: Schwarz Kitti) c. fejezet 13 egyetemi vezetői interjúra épített kutatás végeredményeként kiválóan illeszkedik az előzőhöz, de az egész könyv tartalmához is. Tudományos oldalról jól strukturált. Egyetemi emberek, vezetők számára rendkívül izgalmas. Kiforrott stílus, a szerző mesterien bánik az idézetekkel. Az egész már-már megrázó két okból is. A gyakorlatban, e nagy munkában résztvevő egyetemi munkatárs, legyen az vezető, vagy beosztott szembesül saját tapasztalataival, az igazságokkal és részigazságokkal (tegyük hozzá, hogy ilyen is sok van.) Talán még ennél is fontosabb, ha úgy tesszük fel a kérdést, hogy „és akkor hol voltak az interjúkat adó vezetők?” Mi lehetett az oka, mik lehetek az okai annak, hogy látták (láttuk) a folyamatot, a várható következményeket, de a mozgató rugókat is, mégsem akadályozta meg senki, hogy a tanulmányban megfogalmazódott problémák kialakuljanak. A minél több szakot alapítunk annál jobb „vezérelvvel” egyetértettek az alapképzési terület (jelen esetben a gazdálkodástudomány) intézményei konzorciumai, az intézményen belüli karok, tanszékek és egyének. „Valami nekem (nekünk) is jut belőle, így lesz hallgatóm” felkiáltással! Ma már látjuk, hogy valóban mindenki „megél”, csak az a kérdés, milyen minőséget nyújtva, és kifizeti azt meg? Ezekre a kérdésekre adott válaszok a hallgatói jelentkezések csökkenésével, ill. azok következtében megkerülhetetlenek lesznek.

Az empirikus kutatást egy esettanulmány követi. A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem főtitkára, Szabó Tibor foglalja össze – elméleti keretek közé elhelyezett – 10 éves tapasztalatait a nagyhírű egyetem működéséről, az Egyetemi Tanács és más testületek munkájáról. A recenzor, mint egy másik egyetem vezetője cinikusan és akár kárörvendően is írhatná ehelyütt, hogy lám, lám még a kiváló BME-n is vannak hibák. Sokkal inkább azt a következtetést kell azonban levonni e nagyon önkritikus részből, hogy egy sor tekintetben nem találtuk meg az

egyetemi világgal adekvát irányítási szisztémát. A megfogalmazott problémák pl. a testületek formális működéséről, az oly fenn hirdetett autonómia meglétéről és az azzal való életről, stb. ugyanis szinte általánosak, és mint ilyenek átfogó, reform erejű megoldást igényelnek.

Sajnos egy ígéretes kezdeményezés a változásra a század első évtizedének közepe táján elvetélt.

Ismét Barakonyi tollából kapunk erről egy nagyon alapos helyzetképet és oknyomozást a 4. fejezetben „Az egyetemirányítás bukducsoló reformja” címmel. A szerző, ismét széleskörű nemzetközi kitekintésre alapozva igyekszik meggyőzni az olvasót arról, hogy a magyar felsőoktatás irányítási rendszerének kulcskérdése, hogy van-e – elsősorban az intézmények hatékony és minőségi működéséért felelős, megfelelő hatáskörrel rendelkező - testület, amely elsősorban a tulajdonos (az adófizetők) képviselőjeként, a Szenátussal és más tradicionális testületekkel együttműködve, de azoktól függetlenül hozza meg döntéseit az egyetemi stratégiáról, az éves költségvetésről a rektor kinevezéséről, és a legfontosabb fejlesztésekről.

Ez lett volna azaz Irányító Testület, amely bekerült ugyan a 2005. évi Felsőoktatási Törvénybe, amelyet azután az Alkotmánybíróság, mint alkotmányellenes passzust megsemmisített. Barakonyi nagyon részletesen mutatja be a határozatot, igen kemény kritikával illetve azt. Egyben kísérletet tesz a lehetséges okok vizsgálatára is.

Azt, hogy Barakonyi nem mondott le a magyar felsőoktatás pozitív fejlődési pályára való állításáról mi sem bizonyítja jobban, mint utolsó két fejezetének a „Terápia”, ill. „A kritikus feladatok összefoglalása” címet adta. Van tehát még remény a „gyógyulásra”, a felsőoktatás nemzetközi versenyképességének növelésére, ha – többek között – az alábbi kérdésekre világos választ adunk:

- „-Mit is jelent a versenyképesség a felsőoktatásban?*
- Kivel is versenyzünk?*
- Milyen pozícióból indulunk és hová szeretnénk eljutni?*
- Milyen tudáspiaci szegmensben szeretnénk sikeresek lenni?*
- Milyen képességek szükségeltetnek a sikerhez?*
- Hogyan lehet ezeket kifejleszteni, megszerezni?”*

E kérdéseket a szerző nem csak felteszi, de válaszol is, miközben körvonalaz egyfajta felsőoktatási stratégiát. Nagyon érdekes fejezetek ezek, hiszen módszertant is adnak a stratégia készítéshez, segítve ezzel napjaink felsőoktatási stratégiai munkáját.

A könyv elsősorban felsőoktatási szakembereknek szól. Nem árt azonban, ha azon szülők is forgatják, akiknek gyermekük már benne van, vagy egyszer belekerül a rendszerbe.

Mészáros Tamás